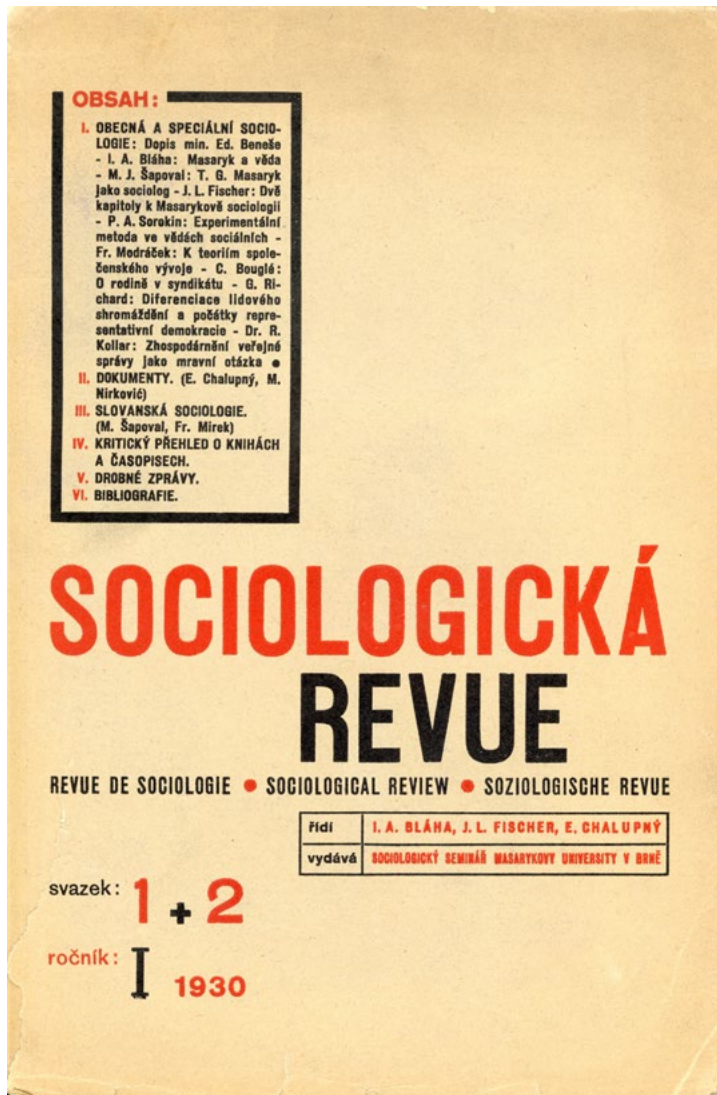

Handwritten text in Czech, likely a manuscript or letter, with some corrections and annotations.

1

3

„Jsmeme všichni odpovědění za svět, za všechno.“ TGM

VYBRANÉ ARCHIVNÍ PRAMENY
K PŘIBLÍŽENÍ VZTAHU DVOU
SOCIOLOGICKÝCH OSOBNOSTÍ

Mgr. Jitka Katovská,
Archiv Masarykovy univerzity

POTKALI SE

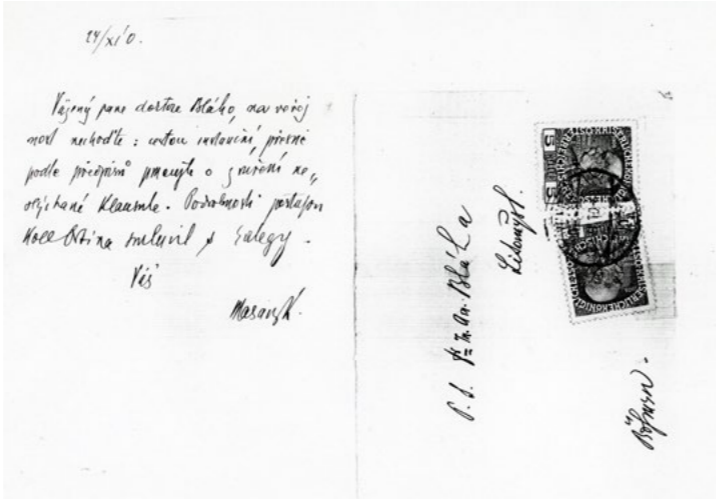
„*Jistěže o každém z nás platí slova Odysseova: ‚Jsem částí všeho, co jsem potkal na své cestě.‘ Ale jestli jsem ve svém životě usiloval o určitou vnitřní harmoničnost, třebaš jsem jí plně nikdy nedosáhl, tedy se domnívám, že to bylo jistě působením mého velkého učitele T. G. Masaryka, který nám ve svých přednáškách o praktické filosofii říkával: ‚Žít jenom vědou či filosofií, to je málo žít; žít jenom povoláním, to je málo žít; žít jenom politikou; to je málo žít; žít jenom uměním neb náboženstvím, to je málo žít. Tolikrát svůj život znásobíte, kolika kulturními složkami dovedete žít.‘* Vzpomínám si dobře, jak mocně na mne působila tato slova Masarykova a jak účinným ostnem mi byla při pořádání mého vlastního života.“ Takto vzpomínal na svého přednášejícího učitele v oboru filozofických věd na pražské univerzitě zakladatel brněnské sociologické školy dr. Inocenc Arnošt Bláha. S úctou se zmiňoval o svém velkém odborném i lidském vzoru, který ovšem dokázal svým životním postojem důstojně následovat – paradoxně nejprve jako ztroskotalý student teologického semináře, později jako vynikající český sociolog, učitel na reálných gymnáziích, lidovýchovný pracovník, organizátor kulturního života, univerzitní profesor sociologických věd na Masarykově univerzitě a rektor Vysoké školy sociální v Brně. Svého obdivovaného učitele Tomáše Garrigue Masaryka se vzpomínkami a odkazy mnohokrát dotkl v sociologických pracích i v rozsáhlých biografických memoárech nazvaných souhrnně *Rodinná kronika*. A proto lze nahlédnout na osobnost našeho prvního prezidenta, filozofa, humanisty, politika, vysokoškolského pedagoga, sociologa, velkého sokola a vlastence zase z trochu jiné perspektivy tak, jak ji nabízí mlčenlivé, a přesto vypovídající písemné prameny univerzitního archivu.

PŘEROD ZE STUDENTA BOHOSLOVÍ V NOVÉHO ČLOVĚKA

Inocenc Arnošt Bláha (1879–1960), rodák z malé vesničky Krasoňov u Humpolce, odstartoval svoji vzdělávací a vědeckou dráhu na obecné škole svého otce, řídícího učitele, a na pelhřimovském reálném gymnáziu. Bláhův jemnocit pro rozdílné sociální zázemí, které sledoval u spolužáků a které bylo determinující okolností pro vývoj každého jedince, se výrazně utvářel už v této době. Vzhledem k finanční situaci početné rodiny se na přání rodičů rozhodl pro studium teologie v královéhradeckém semináři. Svými pochybovačnými postoji a tajnou četbou antiklerikálního časopisu se dostával do stále většího vnitřního pnutí a duševních konfliktů ohledně náboženských dogmat, které vyvrcholily jeho vyloučením ze studia bohosloví. Odešel na univerzitu do Vídně, kde se ponořil do studia filozofie a příbuzných věd – etiky, psychologie, pedagogiky, sociologie, estetiky. Jiná náplň studia odpovídala lépe jeho vnitřnímu hledání a otevírala mu nové obzory a možnosti bádání. Po roce přestoupil na Univerzitu Karlovu do Prahy. „*Hned v prvním roce svého studia na pražské filosofické fakultě jsem si dal zapsat přednášky Masarykovy. Přednášel tehdy praktickou filosofii v posluchárně č. 1 v Klementinu. Přicházel jsem na jeho přednášky pod vlivem četby katolických revuí a novin s určitým předpojetím a zaujetím proti němu. Snul jsem si už v duchu námitky proti tomuto neznabohovi, nevlastenci a materialistovi, jak jsem ho viděl skrze svou dosavadní četbu. Sám jsem do té doby neznal žádný z jeho spisů. A teď najednou tu stál přede mnou vysoký, štíhlý, tmavovlasý, tmavovousý, přísný zevnějškem, pevného jiskrného pohledu. Pomalu a pozorně ukrajoval svá slova, své věty a své četné otázky, jakoby je z kamene tesal. Věty krátké a pozorně odměřené a jejich slova, jakoby každé*

smělo míti jen určitou váhu a určitý rozměr. Nikdy nic zbytečného. A jakoby za každým slovem stála velká odpovědnost. A při tom ten pohled! Zmocňoval se nás proti naší vůli, dobýval se k samým kořenům našich já, právě k těm vzpruhám a pákám našich osobností, kterými je člověk nejbezpečněji uváděn v pohyb… Příčina byla jistě v tom, že Masaryk nás burcoval z dogmatického spánku a hlavně že při svých přednáškách dovedl najít úzkou souvislost mezi všedním dnem na jedné straně a filosofií, náboženstvím, uměním, morálkou, politikou na druhé straně. Jeho přísně věcné myšlení nedovolovalo jinak. Spíše než do oblasti myšlení abstraktního uváděl nás přímo do života, stavěl nás před nejpálčivější problémy, kolem nichž se tehdy otáčel náš zájem soukromý stejně jako veřejný. A co více, nabádal nás k životu uvědomělému a plánovitému… Masaryk nepodával hotová řešení. Jen naznačil, dal návod – ‚A teď, mladý muži, přemýšlej a pomoz si sám. Já to myslím tak a tak, když o tom budete sami přemýšlet, přijdete možná na něco lepšího.‘ Tak uváděl naše myšlení v pohyb, nabádal nás k samostatnému kritickému myšlení, a přece zase ukazoval na určitý pevný bod v etickém hledisku, které stálo v pozadí všeho jeho myšlení a jednání. Znovu a znovu se ozýval z jeho výkladů důraz na mravní odpovědnost. A mravní odpovědnost, to je statečnost, to je opak strachu. Odpovědnost je ovšem těžká věc, odpovědnost za všecko, za každé slovo, za každý úsměv, za každý čin, ale nic platno, kdo chce dát životu zrychlení, zlepšení, zdokonalení, musí za ní. Byl to tento ethos jeho teorie i jeho osobnosti, který nás k němu vábil, i když jsme se s ním v mnohém rozcházelí, a pak ovšem i to, že jsme cítili, že Masarykovi neběželo jen o naše vědění, nýbrž, že jakoby se byl pokládal za odpovědného za celý národ a všecko dobré v něm, pokládal se zvláště odpovědna za naše zdraví, za naši tělesnou čistotu, za užívání naší svobody, za naši novou kulturní orientaci, za náš systematický výcvik v mravnosti, za rozšíření našeho světového obzoru.“ To, co profesor Masaryk předkládal a představoval také svým osobním příkladem, nějak v sobě mladý Inocenc Arnošt Bláha tušil, jen to doposud nedovedl vyjádřit. Rezovala v něm touha po obrodě života a společnosti vyslovená Masarykem velmi konkrétně, důrazně a výmluvně. Chtěl objevit pramen bezpečného poznání, které umožňuje pouze kritické myšlení. Hledal po vzoru Masaryka jedinou možnou pravdu – pravdu vědeckou.

2

DOKTORÁT ZE SOCIOLOGIE

Vědecké poznání v oboru filozofie a sociologie si Arnošt Bláha postupně osvojoval intenzivním studiem a četbou odborné i krásné literatury především francouzské a německé provenience. Své vzdělání prohloubil studijní cestou do Paříže, kde byl mj. žákem renomovaného sociologa a pozitivisty Émile Durkheima. Po absolutoriu začal s pedagogickou službou na středoškolských ústavech v Novém Městě na Moravě, Litomyšli a přechodně i v Praze. Jeho osvětová činnost v podobě obrovského množství přednášek na nejrůznější historická a sociální témata byla podpurným prostředkem k národnímu uvědomění, které se ve společnosti velkých měst, maloměst i venkova postupně formovalo. Stejně jako Masaryk i Bláha na svých působištích přirozeně narážel na nepochopení a animozity způsobené jejich jasně pokrokovými postoji a určitým vymezováním se vůči náboženské strnulosti, které společnost i politiku dlouhodobě postupovaly. Střetával se s českou malostí, konfesionální, stavovskou, národnostní drsností a citovou nevychovaností, a také svými sociologickými senzory stále silněji vnímal, že česká výchova trpí částečností – pro rodinný egoismus, pro nesnášenlivost či zaujetí jen pro svou věc. Důkazem přízně a pochopení ze strany T. G. Masaryka byly jeho dopisy zaslané Arnoštu Bláhovi do Litomyšle roku 1910 s tím, aby se nerozpakoval vzít si zdravotní dovolenou v reakci na útoky, osočování a nactiutrhání ze strany politických kolegů a členů školského inspektorátu na litomyšlské dívčí reálce. Nedlouho předtím T. G. Masaryk Arnoštu Bláhovi radil, ať se zabývá doktorátem ze sociologie s pobídkou: „*Studujte to maloměstské prostředí, jen tak se dostanete nad to…*“. Arnošt Bláha složil rigorózní zkoušky na pražské filozofické fakultě a obhájil doktorskou dizertaci na téma *Duše malého města*. V přelomové momenty roku 1918, kdy se český národ dočkal osamostatnění a kdy Masaryk zaujal nejvyšší státní post, byl Bláha jmenován předsedou národního výboru v Novém Městě na Moravě a aktivně musel řídit nový chod všech správních i hospodářských věcí celého širokého regionu. Oporou proti nepořádku, občanské nekázní či protirakouským výtržnostem byla i tzv. Horácká legie, kterou se mu podařilo zformovat a vyslat např. k udržení pořádku do oblasti německého Jihlavska.

VĚDA ZAVAZUJE

Vedle mnoha osvětových, správních a kulturních aktivit se po vzoru T. G. Masaryka angažoval I. A. Bláha i v politice. V roce 1925 založil v duchu masarykovských postojů Československou pokrokovou stranu, za niž kandidoval do Národního shromáždění. Zůstal však věrný především své vědecko-pedagogické práci na Moravě a postupně zaměřoval své úsilí na oblast sociologického bádání a praxe, které se projektovaly mj. v založení a podpoře Filozofické jednoty v Brně, vědecké Masarykovy sociologické společnosti, ve vydávání odborného časopisu Sociologická revue, v bohaté přednáškové činnosti i v kvantitativních a kvalitativních sociologických výzkumech. Inocenc Arnošt Bláha se habilitoval v oboru sociologie ještě na brněnské české technice, mimořádným a řádným profesorem byl pak jmenován na filozofické fakultě mladé brněnské univerzity nesoucí jméno vzácného přítele Masaryka. Zde profesor Bláha vybudoval sociologický seminář, kultivoval sociologii jako vědní obor a vychoval celou škálu mladých sociologů, kteří na pevně položených základech mohli v rozvoji sociologických věd pokračovat. Kvůli nepříznivým okolnostem se I. A. Bláhovi nepodařilo akademicky zakotvit v rámci univerzity novou fakultu sociálních věd, výsledkem jeho úsilí však bylo založení samostatné Vysoké školy sociální, kterou po určitý čas vedl jako pověřený rektor.

KONTAKTY SE SOCIOLOGY NAPŘÍČ EVROPOU

Prostřednictvím Sociologické revue neustále profesor Bláha informoval o nejnovějších výzkumech a posunu sociologického bádání v mezinárodním měřítku. Pro vývoj české sociologie byla komparace s národními sociologiemi jinde v Evropě a ve světě užitečným zdrojem inspirace a poučení. Bláha udržoval cenné osobní a hlavně písemné kontakty s mnoha zahraničními sociology (René Worms, Guillaume Leons Duprat, Robert Michels, Florian Znaniecki ad). Pozoruhodné bylo přátelství s vynikajícím ruským sociologem Pitirim Sorokinem, který byl nucen emigrovat z carského Ruska a který se na krátkou dobu díky pozvání prezidenta Masaryka usadil v Praze. Tam se seznámil i s profesorem Bláhou, s nímž nadále udržoval písemný styk, jak lze vyčíst z Bláhových memoárů *Rodinná kronika*. Sorokin byl jedním z prvních a pilných přispěvatelů do brněnské Filozofické jednoty a jeho recenze vycházely i v Bláhou redigované Sociologické revue. Oceňován byl Sorokinův přínos v sociologii deviantního chování a práva, sociologii revoluce a dodnes je kriticky analyzováno jeho rozsáhlé dílo o sociální a kulturní dynamice. Sorokin je stejně jako Bláha autorem první národní učebnice se systematickým výkladem sociologie.

ZDRAVICE PRO TGM

Osobností T. G. Masaryka se I. Arnošt Bláha mnohokrát ve svém díle zabýval, na Masarykovy myšlenky odkazoval, ve svých studiích je dále rozvíjel. Profesora Bláhu lze bezpochyby považovat za Masarykova přímého následovníka. Oprávněně tak mohl být objektivním Masarykovým hodnotitelem ve svých přednáškách či zdravicích, o které byl akademickým senátem Masarykovy univerzity opakovaně požádán v souvislosti s prezidentovými jubilei v letech 1925, 1930 a 1935. Při příležitosti oslav prezidentových osmdesátin se zamýšlel nad velikostí a jedinečností Masarykova ducha a nad jeho významem v kontextu vědy, a to nejen té sociologické. Masarykovský zápas o pravdu, o harmonii lidského života a neustále konfliktní společnosti, o krásný individualismus v podobě účinné lásky a pomoci bližnímu i silná mravní odpovědnost zůstávají soustavným mementem nejen v českém národním měřítku.

4

SLAVNOSTNÍ PROHLÁŠENÍ.

Zákonem ze dne 24. června 1947, čís. 124 Sb., zřízena byla samostatná Vysoká škola sociální v Brně. Vstupujíc do života a do sesterského společenství vysokých škol, pokládá si za čest představit si svým vysokoškolským sestram i ostatní československé veřejnosti tímto slavnostním programovým prohlášením:

Navazujeme na slavnou tradici vysokých škol, již chceme vzdělávat a dále rozvíjet podle nejlepších svých sil, a přihlašujeme se ke vznešenému jejich poslání, jež chceme plnit v obou směrech vysokým školám vlastních: pěstováním čistých věd a výchovou k sociální práci. Víme, že doba je nesnadná a že trpí mnohými zly. Sdružujice ve svém učebním programu vědy sociální, právní, zdravotní a mravní, chceme těmto zlům čelit, i příštím předcházeti, šířením čistého poznání, čerpaného z těchto věd, posilováním i prohlubováním citění sociálního, právního i mravního, i výchovou osobností, v nichž by všechny tyto čtyři prvky, sociální, právní, zdravotní i mravní, byly harmonicky spojeny. Náš praktický úkol je především v tom, vychovat sociální pracovníky, kteří by dovedli účinně zasahovat nejen proti sociální a mravní bídě těch nejnešťastnějších, nýbrž i proti sociální bídě v širším slova smyslu, jež je neméně národním i mezinárodním nebezpečím a jež se jeví v podobě různých sociálních napětí, s jejich osudnými praktickými důsledky, zneklidňujícími naše národní i světové soužití. V tom také spatřujeme svou službu lidově-demokratickým řádům: nejen léčitivě a nápravně zasahovat proti chorým oblastem, jež je oslabují, ale i prací pro novou, lepší a pokojnější úpravu sociálního prostředí a výchovou nových lidí, zanicených pro utvrzování jeho zdravotních, právních a mravních opor, naplňovat je neodolatelnou svěžestí a silou.

Neschází nám nadšení, víra a dobrá vůle, schází nám jen vybavení některými nezbytnými prostředky, abychom mohli úspěšně naplnit svůj úkol. Proto se obracíme ke všem vysokým školám, zvláště brněnským, s prosbou, aby nám jako zkušenější a lépe vybavené sestry neodepřely svou — podle svých možností — součinnost a účinnou podporu a děkujeme zároveň za to, že v mnohých případech se tato součinnost a podpora stala již skutkem. Proto se obracíme též k povoláním činitelům úředním a mocenským se žádostí, aby nám pomohli co nejrychleji překonat počáteční existenční nesnáze. A obracíme se i k široké lidové veřejnosti s přáním, aby pochopila, že chceme sloužit jen jí a jejímu blahu a aby nám tuto službu usnadnila svým porozuměním a láskou.

S. Arnošt Bláha
pov. rektor ústavu sociální v Brně

5

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity (dále jen AMU),
fond B 96 Bláha Inocenc Arnošt, Rodinná kronika.

AMU, fond B 96 Bláha Inocenc Arnošt, Doplnění
Rodinné kroniky od manželky I. A. Bláhy Elišky Bláhové.

AMU, fond B 96 Bláha Inocenc Arnošt, Korespondence,
ilustrační materiál.

AMU, fond B 96 Bláha Inocenc Arnošt,
Vědecká, odborná a literární činnost.

AMU, fond A 2 Filozofická fakulta, sign. D VIII, r. 1920–1937.

AMU, fond A 1 rektorát, osobní spisy, k. 12/223,
Bláha Inocenc Arnošt.

AMU, fond RMU I, sign. II, k. 1–2, Akademické sbory.

AMU, fond RMU I, sign. XIX, k. 2, Slavnosti.

AMU, fond RMU I, sign. XXVI, k. 2, Vysoká škola sociální v Brně.

Sociologická encyklopedie. Sociologický ústav AV ČR,
ed. Zdeněk R. Nešpor.

Sedlák Jiří: Inocenc Arnošt Bláha.
Universitas Masarykiana, Brno 1995.

SCHŮZE AKADEMICKÉHO SENÁTU NA OSLAVU OSMDESÁTÝCH NAROZENIN

PANA PRESIDENTA REPUBLIKY

T. G. MASARYKA,

konaná dne 4. března 1950 o 11. hodině dopolední

ve dvoraně Stadia v Brně (Kounicova 42-44)

I.

PROSLOV REKTORŮV

II.

PŘEDNÁŠKA PROF. DR. IN. A. BLÁHY:

„MASARYK A VĚDA“.

6

Popisky obrazové dokumentace

Obr. 1 Ukázka z Rodinné kroniky Inocence Arnošta Bláhy.

Obr. 2 Dopis přijatý od T. G. Masaryka, 1910.

Obr. 3 Obálka časopisu Sociologická revue, 1930.

Obr. 4 Arnošt Bláha vede na novoměstské nádraží
Horáckou legii, 1918.

Obr. 5 Slavnostní prohlášení Vysoké školy sociální v Brně, 1947.

Obr. 6 Sborníček k oslavám 80. narozenin T. G. Masaryka
s přednáškou prof. I. A. Bláhy, 1930.